

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ

Розглянуто теоретичні підходи щодо адаптації організаційно-виробничої структури до ринкових умов. Розроблено практичні рекомендації щодо посилення конкурентоспроможності залізничного транспорту в умовах ринкового середовища.

Ключові слова: залізничний транспорт України, реструктуризація, посилення конкурентоспроможності

Рассмотрены теоретические подходы адаптации организационно-производственной структуры к условиям рыночных отношений. Разработаны практические рекомендации по усилению конкурентоспособности железнодорожного транспорта в условиях рыночной среды.

Ключевые слова: железнодорожный транспорт Украины, реструктуризація, усиление конкурентоспособности

The theoretical approaches on adaptation of organization-and-production structure to market conditions are considered. The practical recommendations to enhance the competitiveness of railway transport in the market environment are developed.

Keywords: railway transport in Ukraine, restructurization, improvement of competitiveness

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями

Найважливішою сучасною проблемою залізничного транспорту України є підвищення його конкурентоспроможності на ринку транспортних послуг. Світ змінюється, на ринок виходять нові конкурентні сили. Проте, галузь залізничного транспорту не зазнає суттєвих змін, які б забезпечили їй конкурентне позиціонування на ринку транспортних послуг. Різкий спад суспільного виробництва в Україні в період кризової ситуації викликав значне скорочення обсягів перевезень на залізничному транспорті. Ситуацію найбільш загострила нинішня світова фінансово-економічна криза, що негативно вплинула на функціонування галузі. Тому виникла необхідність пошуку шляхів підвищення ефективності діяльності залізничного транспорту. Адже, ефективне функціонування залізничної галузі пов'язане з удосконаленням його організаційної структури, з оновленням основних виробничих фондів та рухомого складу; впровадженням нових технологій; наданням нових видів послуг і захопленням нових секторів транспортного ринку; підвищенням прибутковості за рахунок перевезень вантажів і пасажирів та інтегруванням до європейської транспортної системи. Для відновлення позицій залізниць необхідна чітка державна політика, а задля її реального втілення доцільно створити відповідні умови. Отже, для досягнення максимального очікуваного ефекту з метою вирішення проблеми забезпечення конкурентоспроможності залізничного транспорту необхідними є

рішення на основі принципу комплексного і системного підходу.

Аналіз останніх досліджень та виділення невирішених частин загальної проблеми

Проблемам конкурентоспроможності, реструктуризації та реформування залізничного транспорту присвячено ряд досліджень вітчизняних і закордонних фахівців. Насамперед слід згадати праці Бараша Ю. С., Бабича В. П., Дейнеки О. Г., Диканя В. Л., Кулаєва Ю. Ф., Левицького І. Ю., Пасічника В. І., Позднякової Л. О., Сича Е. М., Смаглія А. А., Федюшина Ю. М., Цвєтова Ю. М., Чигарова П. Г., Чердиченко О. Ю. та інших. У роботах цих вчених розкрито теоретичні і практичні аспекти щодо реформування залізничного транспорту, а саме: проблеми вдосконалення організаційно-виробничої структури залізничного транспорту, відокремлення інфраструктури від процесу перевезень; створення умов для розвитку внутрішньогалузевої конкуренції; введення гнучких тарифів, підвищення інвестиційної привабливості галузі тощо. Але незважаючи на значний вклад вищезазначених фахівців у сучасну науку, основні завдання, які пов'язані з реструктуризацією залізничної галузі, до цих пір є надзвичайно проблемними та недостатньо вирішеними. Враховуючи досвід перетворень транспортної галузі в різних країнах, можна прийняти до висновку, що підвищення ефективності роботи залізничного транспорту можливо досягнути лише за рахунок удосконален-

ня його організаційної структури управління. В умовах сучасної ринкової економіки подальший розвиток залізничного транспорту вимагає негайного підвищення якості надаваних послуг та конкурентоспроможності серед різних видів транспорту. У зв'язку з цим *метою статті* є визначення оптимальних шляхів щодо проведення структурних змін з урахуванням досвіду провідних країн, визначення механізмів їх впровадження з метою підвищення ефективності функціонування залізничного транспорту в умовах економічного зростання в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження

У сучасних умовах ринкової економіки та динамічних змін стає очевидним, що будь-яке підприємство або галузь для виживання та збереження конкурентоспроможності повинні постійно корегувати свою діяльність з урахуванням вимог зовнішнього середовища. Це пов'язано з тим, що зміна факторів зовнішнього середовища може призвести до виникнення певного дисбалансу між підприємством та середовищем і спричинити необхідність адаптації підприємства. У зв'язку з цим, воно має володіти здатністю своєчасно проводити адекватні зміни. Такі зміни на підприємстві можуть бути здійснені за допомогою реструктуризації [1].

Комплекс реорганізаційних заходів на підприємстві, які мають на меті не лише вихід його з кризи, але і забезпечення подальшого розвитку, називають процесом реструктуризації. Реструктуризація, як правило, включає в себе структурні зміни на підприємстві, що пов'язані із зміною стратегії, змінами у асортименті продукції або послуг, тощо, але не можна розуміти реструктуризацію лише як зміну оргструктури, або поділ підприємства. Дуже часто поділ підприємства на окремі господарські суб'єкти або виділення самостійних підприємств не лише не підвищує конкурентоздатність підприємства, товару або послуги, а навпаки, має негативні наслідки і може призвести до банкрутства. Тому будь-які зміни на підприємстві мають відбуватися не стихійно, а згідно раніше розробленого плану. Зміни, які здійснюються в рамках реструктуризації, зачіпають основи його діяльності і тому мають знаходити відображення в стратегічних планах підприємства, конкретизуючись через систему тактичних і оперативних планів. Отже, при проведенні перетворень необхідне проходження принципу плановості.

Комплексне оздоровлення або реструктуризація підприємства є комплексною інновацією, що спрямована на оптимізацію всіх функцій підприємства, забезпечення досягнення більшого економічного ефекта підприємством [2].

Зростання добробуту населення дає більше варіантів для здійснення транспортних сполучень, що повинні відрізнятися більшою швидкістю та якістю обслуговування пасажирів. Разом з тим, глобалізовані ринки визначають нові транспортні рішення, чинячи тиск на всі види транспорту і зменшуючи можливості урядів в частині контролю за темпами змін. Реформи на залізничному транспорті (зміни структурні, форм власності і методів управління) стали наслідком цих процесів. Потенційні конкурентні переваги залізниць визначаються їх можливістю здійснювати цілорічно регулярний рух, перевозити основну частину потоків масових вантажів і забезпечувати мобільність трудових ресурсів. Особливе значення залізниць визначається також великими відстанями перевезень, віддаленістю місць виробництва основних сировинних ресурсів від пунктів їх споживання і морських портів. Таким чином, залізничний транспорт є важливою складовою єдиної транспортної системи України, а його продукція у вигляді перевізного процесу домінує в цілому у транспортній системі.

Аналіз проблем, що виникли у сфері залізничного транспорту, дозволив виявити моменти, які є критичними для умов подальшого соціально-економічного зростання країни:

- необхідність прискореного оновлення основних фондів залізничного транспорту;
- подолання технічного і технологічного відставання від передових країн світу за рівнем залізничної техніки;
- необхідність поліпшення транспортної забезпеченості регіонів і розвитку пропускних спроможностей залізничних ліній;
- необхідність зняття обмежень для зростання обсягів транзитних вантажних перевезень;
- необхідність підвищення безпеки функціонування залізничного транспорту;
- недостатність інвестиційних ресурсів.

Реструктуризація спрямована на поліпшення якості транспортного обслуговування користувачів, підвищення ефективності перевезень і зменшення безпосередньої участі держави в транспортній діяльності та скорочення монопольного сектору [3].

Як вже зазначалось вище, досвід реструктуризації залізничного транспорту економічно

розвинутих країн світу показує, що в усіх країнах спостерігаються практично однакові підходи щодо реформування залізничної галузі. Процеси реструктуризації здійснюються на засадах, що типові для усіх країн з ринковою економікою: відокремлення управління інфраструктурою залізниць від комерційної роботи, сприяння розвитку недержавних структур в залізничному транспорті, створення комерційних компаній – перевізників, створення умов для розвитку внутрішньогалузевого конкурентного середовища [4].

Реформування прийнято починати з верхніх рівнів управління, і залізничний транспорт тут не виняток. По-перше, необхідно підвищити відповідальність і розширити права начальників доріг, пов'язані з координацією діяльності філій компанії на ввіреніх їм полігонах мережі. Це дозволить уникнути суб'єктивізму в прийнятті рішень. Нова оптимізована організаційна структура компанії буде побудована, з одного боку, на ринкових принципах, а з іншого - повністю відповідати особливостям управління залізничною галуззю. Зокрема, необхідно відокремити позиції головного інженера залізничної мережі, що відповідає за вироблення науково-технічних програм розвитку, збалансований розвиток елементів інфраструктури мережі та її підтримки на високому технічному рівні [5].

По-друге, необхідно уточнення позиціонування компанії на транспортному ринку, а також удосконалення системи роботи з клієнтами. Клієнтоорієнтованість сьогодні є найважливішим чинником успішності бізнесу. Приватні оператори активно просувають свої послуги на ринку, оскільки розуміють потреби клієнтів і краще можуть їх задовольняти. Виходить, що, працюючи на одній і тій же технологічній основі та інфраструктурі, залізничні поступаються незалежним операторам саме в роботі з клієнтами. Щоб уникнути цього є необхідність запровадити диференційований підхід до клієнтів, ввести в практику різні класи послуг, підпорядкувати всю технологію перевізної діяльності задоволенню інтересів пасажирів. Вийти на ринок з інтегрованими транспортними послугами, розширити географію свого впливу за межі залізничної інфраструктури – ось вирішення цієї проблеми.

Висновки

Таким чином, прогресивне мислення, зміна статусу залізничної галузі, модернізація рухомого складу та раціоналізація перевізного процесу є перспективними напрямками розвитку послуг залізничного транспорту на європейському ринку. Але попри всі намагання залізничників, урятувати галузь без допомоги держави не вдасться. Перехід від одного етапу реструктуризації до наступного повинен відбуватися лише за умов створення відповідних технічних, економічних та соціальних передумов.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Аистова, М. Д. Реструктуризация предприятий: вопросы управления. Стратегии, координация структурных параметров, снижение сопротивления преобразованиям [Текст] / М. Д. Аистова. – М.: Альпина Паблишер, 2002. – 287 с.
2. Томпсон, Л. Варианты неизбежных реформ [Текст] / Л. Томпсон // Железные дороги мира. – 2005. – № 7. – С. 419-423.
3. Бараш, Ю. С. Основные направления структурной реформы железнодорожного транспорта [Текст] / Ю. С. Бараш // Заліз. трансп. України. – 2004. – № 2. – С. 76.
4. Аннален, Г. Железные дороги Словении – реструктуризация и стратегия [Текст] / Г. Аннален // Железные дороги мира. – 2005. – № 6/7. – С. 257-262.
5. Субботин, А. С. Методика повышения конкурентоспособности предприятия [Текст] / А. С. Субботин, С. Е. Васильев, И. С. Любимов // Проблемы современной экономики. – 2009. – № 3 (31).
6. Никулина, Е. В. Совершенствование организационной структуры управления железнодорожным транспортом Украины [Текст] / Е. В. Никулина // Вісник Харківського нац. ун-ту. Екон. сер. – 2000. - № 479. – С. 355-360.
7. Нікуліна, О. В. Тенденції реструктуризації залізничного транспорту провідних країн Європи [Текст] / О. В. Нікуліна // Вісник Харківського нац. ун-ту. Екон. сер. – 2001. - № 502. – С. 153-158.
8. Чернявский, Ю. М. Формирование механизма реструктуризации с целью повышения эффективности и конкурентоспособности [Текст] / Ю. М. Чернявский. – СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2002. – 141 с.

Надійшла до редколегії: 20.05.2010.

Прийнята до друку 21.10.2010.